

شورای سیاست گذاری حوزه های علمی خواهران
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
مدرسه علمیه زهرای المرضیه (سلام الله علیها) اصفهان
تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

موضوع:

بررسی مسئولیت پزشکی ناشی از خطای پزشکی در فقه امامیه

استاد راهنما:

سرکار خانم اکرم نریمانی

استاد داور:

جناب آقای مسعود راعی

محقق:

زهره کرمانی

بهار ۱۳۹۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحمیدیه:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُصْبِحْ بِى مَيْتًا وَ لَا سَقِيمًا، وَ لَا مَضْرُوبًا عَلَى عُرْوَقِى بِسُوءٍ، وَ لَا مَأْخُوذًا بِأَسْوَأِ
عَمَلِى.^۱

ستایش خداوندی را سزااست که شنبه را به صبح آورد، بی آنکه مرده یا بیمار باشم، نه ددی بر رگهای تنم باقی گذارد، و نه به کینه بدترین کردارم گرفتار کرد.

^۱ - نهج البلاغه، خطبه ۲۱۵

تقدیم

به او

که قلبها به انتظار آمدنش، محطه برای می شمارند

تشکر

به مصداق «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ» بی‌شایسته است از:

استاد راهنما

«سرکار خانم اکرم نریانی»

او که با بلندای اندیشه خود از ابتدای راه همچون شمع فروزان، روشنگر راهم بود، تقدیر و شکر نمایم.

همچنین وظیفه خودی دانم از سرکار خانم صدر ارحامی استاد مشاور، پاسکزاری نمایم.

همچنین از سرکار خانم لطیفی که یار گیر من در آغاز راه بودند و سرکار خانم جلدی، شکر می‌نمایم.

در پایان از خانواده عزیزم، به‌سرم و فرزندانم که در این مهم، صبورانه مرا تحمل کردند به‌خصوص از دختر عزیزم که در گردآوری منابع از طریق سایت، و راهنمایی‌های بی‌شائبه در این امر، کمک شایانی به من کرد.

پاسکزاری می‌نمایم.

- ۵۶) حسینی مراغی، عبد الفتاح بن علی، **العناوین الفقہیہ**، ج ۲، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۷ هـ.ق.
- ۵۷) حلی، جعفر بن حسن، نجم الدین، (محقق حلی)، **شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام**، ج ۲، چاپ دوم، قم: مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۰۸ هـ.ق.
- ۵۸) _____، **نکت النہایہ**، ج ۳، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۲ هـ.ق.
- ۵۹) حلی، حسن بن یوسف بن مطهر اسدی، (علامه حلی)، **قواعد الأحکام فی معرفه الحلال و الحرام**، ج ۳، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳ هـ.ق.
- ۶۰) حلی، محمد بن منصور بن احمد، (ابن ادریس)، **السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی**، ج ۳، چاپ دوم، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۰ هـ.ق.
- ۶۱) حلی، یحیی بن سعید، **الجامع للشرائع**، قم: مؤسسه سید الشهداء العلمیه، ۱۴۰۵ هـ.ق.
- ۶۲) خوانساری، سید احمد بن یوسف، **جامع المدارک فی شرح مختصر النافع**، ج ۶، چاپ دوم، قم: مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۰۵ هـ.ق.
- ۶۳) رشتی گیلانی نجفی، حبیب الله، **کتاب الإجاره**، بی جا: بی نا، ۱۳۱۱ هـ.ق.
- ۶۴) شعرانی، ابوالحسن، **تبصره المتعلمین فی أحکام الدین**، ج ۲، چاپ پنجم، تهران: منشورات اسلامیہ، ۱۴۱۹ هـ.ق.
- ۶۵) طباطبایی حائری، علی بن محمد، **ریاض المسائل**، ج ۲، ۱۶، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، 1418 هـ.ق.
- ۶۶) طباطبایی حکیم، محسن، **مستمک العروہ الوثقی**، ج ۱۲، چاپ اول، قم: مؤسسه دار التفسیر، ۱۴۱۶ هـ.ق.

- ٦٧) طباطبائی حکیم، محمد سعید، **منہاج الصالحین**، ج ٢، چاپ اول، بیروت - لبنان: بی نا، ١٤١٥ هـ ق،
- ٦٨) طباطبائی یزدی، محمد کاظم، **تکمله العروہ الوثقی**، ج ٢، قم: کتابفروشی داوری، ١٤١٤ هـ ق.
- ٦٩) _____، **العروہ الوثقی**، ج ٥، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ١٤١٩ هـ ق.
- ٧٠) طوسی، محمد بن حسن، **النهایه فی مجرد الفقہ و الفتاوی**، چاپ دوم، بیروت - لبنان: دار الکتاب العربی، بیروت - لبنان، ١٤٠٠ هـ ق. ص ٧٦٢
- ٧١) _____، **المبسوط فی فقہ الإمامیہ**، ج ٨، چاپ سوم، تهران: المکتبه المرتضویہ لإحياء الآثار الجعفریہ، ١٣٨٧ هـ ق.
- ٧٢) عاملی، زین الدین بن علی، (شهید ثانی)، **الروضه البهیہ فی شرح اللمعہ الدمشقیہ**، ج ٢، ١٠، قم: کتابفروشی داوری، ١٤١٠ هـ ق.
- ٧٣) _____، **مسالك الأفهام إلى تنقيح شرائع الإسلام**، ج ١٥، چاپ اول، قم: مؤسسۃ المعارف الإسلامیہ، ١٤١٣ هـ ق.
- ٧٤) عاملی، محمد بن حسن، (حر عاملی)، **وسائل الشیعہ**، ج ٧، ٢٥، ٢٧، ٢٩، چاپ اول، قم: مؤسسہ آل البيت علیہم السلام، ١٤٠٩ هـ ق.
- ٧٥) عاملی، محمد بن مکی، (شهید اول)، **اللمعہ الدمشقیہ فی فقہ الإمامیہ**، بیروت - لبنان: دارالتراث - الدار الإسلامیہ، ١٤١٠ هـ ق.
- ٧٦) فیض کاشانی، محمد محسن ابن شاه مرتضی، **مفاتیح الشرائع**، ج ٢، قم: انتشارات کتابخانہ آیہ الله مرعشی نجفی - ره، بی تا.
- ٧٧) کلینی، ابوجعفر، محمد بن یعقوب، **الکافی**، ج ٦، چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامیہ، ١٤٠٧ هـ ق.

۷۸) محسنی قندهاری، محمد آصف، **الفقه و مسائل طبیه**، ج ۱، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۴۲۴ ه.ق.

۷۹) مدنی کاشانی، رضا، **کتاب الديات**، در یک جلد، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم - ایران، اول، ۱۴۰۸ ه.ق.

۸۰) مرعشی نجفی، سید شهاب الدین، **القصاص على ضوء القرآن و السنه**، ج ۳، قم: انتشارات کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی قدس سره، ۱۴۱۵ ه.ق.

۸۱) موحدی لنکرانی، محمدفاضل، **تفصیل الشریعه فی شرح تحریر الوسیله-الديات**، قم: بی نا، ۱۴۰۸ ه.ق.

۸۲) موسوی خویی، ابو القاسم، **مبانی تکمله المنهاج**، چاپ اول، جلد ۲، قم: مؤسسه احیاء آثار الإمام الخوئی ره، ۱۴۲۲ ه.ق

۸۳) _____، **المستند فی شرح العروه الوثقی**، بی جا، بی نا، بی تا

۸۴) _____، **المنهاج الصالحین**، ج ۲، قم: نشر مدینه العلم، ۱۴۱۰ ه.ق

۸۵) موسوی بجنوردی، حسن بن آقا بزرگ، **القواعد الفقهیّه**، ج ۷، قم: نشر الهادی، ۱۴۱۹ ه.ق.

۸۶) نجفی، محمد حسن، (صاحب الجواهر)، **جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام**، چاپ هفتم، ج ۲۱، ۲۷، ۴۲، ۴۳، بیروت - لبنان: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۴ ه.ق

مقالات

۸۷) احمري، حسین، "مسئولیت پزشکی در فقه اسلامی"، **فصلنامه تخصصی فقه و تاریخ تمدن**، شماره ۵ و ۶، ۱۳۸۴، صص ۷-۲۳.

۸۸) اسماعیل آبادی، علیرضا، "بررسی مسئولیت یا عدم مسئولیت پزشک"، **مجله مطالعات اسلامی**، شماره ۶۴، ۱۳۸۶، صص ۹-۲۸.

- ۸۹) اسماعیل آبادی، علیرضا، "نگاه تطبیقی به ضمان طبیب در مذاهب اسلامی"، مجله کاوشی نو در فقه اسلامی، ش ۴۰، سال یازدهم، ۱۳۸۳. صص ۱۶۱-۱۶۳
- ۹۰) پوراسماعیلی، علیرضا "بررسی مفاهیم اذن، رضایت و براءت و تاثیر آنها در مسئولیت پزشکی" مطالعات فقه و حقوق اسلامی، سال دوم، شماره ۲، ۱۳۸۹، صص ۵۳-۷۰
- ۹۱) _____، "بررسی حقوقی براءت نامه های پزشکی"، فصلنامه علمی پژوهشی حقوق اسلامی، سال هفتم، شماره ۲۷، ۱۳۸۹، صص ۸۴-۱۰۴.
- ۹۲) پوربافرانی، حسن، افشین پور، مصطفی، "تفاوت علل موجهه جرم با علل رافع مسئولیت کیفری و آثار آن در حقوق بین الملل کیفری"، مطالعات حقوقی، شماره ۹، ۱۳۹۲، صص ۱-۲۴
- ۹۳) دریاباری، سید محمد زمان، "مبانی مسئولیت حرفه ای پزشک"، پژوهشنامه حقوق اسلامی، فصلنامه اندیشه صادق، ش ۶ و ۷، ۱۳۸۱، صص ۱۲۶ تا ۱۳۹.
- ۹۴) رحمانی، محمد، "قواعد فقهی (۵) قاعده اتلاف"، مجله فقه اهل بیت علیهم السلام، ج ۱۲، قم: مؤسسه دائره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام، بی تا.
- ۹۵) سالارزایی، امیرحمزه، شیبانی، مریم "بررسی مسئولیت کیفری تیم پزشکی"، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، ش ۱، سال یکم، ۱۳۸۸. صص ۹۹-۱۲۵،
- ۹۶) شریفی، علی، "مبانی مسئولیت مدنی پزشکان در فقه امامیه"، مجله پژوهش نامه فقهی، ش ۳، ۱۳۹۰، صص ۵۵-۱۰۲.
- ۹۷) شفایی، عبدالله، "درآمدی بر مسئولیت مدنی اشخاص حقوقی"، مجله کاوشی نو در فقه اسلامی، ش ۵۵، ۱۳۸۷.
- ۹۸) طاهری، حبیب الله، "آیا طبیب ضامن است" مجله پزشکی قانونی، شهریور ۱۳۷۷، شماره ۱۴، صص ۴۷-۶۱

- (۹۹) عباسی، محمود، "مسئولیت تیم پزشک در اعمال جراحی"، *مجله حقوقی دادگستری*، ش ۵۴، بهار ۱۳۸۵، صص ۷۸-۵۹.
- (۱۰۰) کاظمی، سهراب، "ضمان طبیب در فقه اسلامی"، *فروغ وحدت*، سال پنجم، ش ۱۹، ۱۳۸۸
- (۱۰۱) کاظمی، محمود، "جستاری نقادانه پیرامون نظریه مشهور فقهای امامیه در خصوص مسئولیت پزشک"، *فصلنامه حقوق*، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۰، شماره ۴، ۱۳۸۹، صص ۲۸۷-۳۰۹
- (۱۰۲) _____، "تحقیقی پیرامون سیر اندیشه ضمان طبیب در فقه امامیه"، *فصلنامه حقوق*، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۰، ش ۱، بهار ۱۳۸۹، صص ۲۷۵-۲۹۵
- (۱۰۳) موسوی بجنوردی، سید محمد، حق محمدی فرد، زهرا "مسئولیت مدنی و کیفری پزشک با تکیه بر آرای امام خمینی (ره)"، *پژوهشنامه متین*، شماره ۳۴ و ۳۵، ۱۳۸۶
- (۱۰۴) هاشمی شاهرودی، محمود، "ضمان کاهش ارزش پول"، *مجله فقه اهل بیت*، ج ۲، قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام، بی تا.